

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Familjeterapeuterna Korsvägen AB
QAU 208 Fortbildning för familjehemssekreterare
med fokus på handledning av familjehem
Paper 7,5 hp
Maj 2017

Handledning

“En livslina - hade vi inte fått det hade vi inte överlevt.”

- En studie om vilka behov familjehem har av intern och extern
handledning och hur socialtjänsten kan möta de behoven.

Författare:

Caroline Andersson

Maria Kangeryd

Anna Zetterstedt

Handledare och examinator:

Ingrid Höjer

Monica Möllerstrand

Ulla Westling-Missios

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
2. Centrala begrepp	5
2.1 Familjehem	5
2.2 Familjehemsplacerade barn	5
2.3 Familjehemsarbete.....	6
2.4 Intern handledning	6
2.5 Extern handledning.....	6
3. Kunskapsläget	6
3.1 Socialsekreterarnas stöd till familjehemmen.....	6
3.2 Intern handledning.....	8
3.3 Extern handledning.....	9
4. Teori	10
3.1 Systemteori	11
3.2 Makt.....	11
3.3 Första och andra ordningens cybernetik.....	12
5. Metod	14
5.1 Litteratursökning	14
5.2 Metodval.....	14
5.3 Kriterier för urval.....	15
5.4 Insamling och analys av material	15
5.6 Familjehemmen	16
5.7 Etiska ställningstaganden	16

5.8 Reliabilitet och validitet.....	17
5.9 Diskussion och kritisk självreflektion	17
6. Resultat och analys.....	18
6.1 Familjehemmens beskrivning av handledning	19
6.2 Analys.....	20
6.3 Familjehemmens erfarenhet av intern handledning.....	21
6.3.1 Erfarenheter och förväntningar	21
6.3.2 Analys	23
6.3.3 Familjehemmens upplevelser av intern handledning.....	24
6.3.4 Analys	26
6.4 Familjehemmens erfarenheter av extern handledning.....	28
6.5 Analys.....	29
7. Slutdiskussion.....	30
7.1 Förbättringsområden	32
Litteraturlista	34
Bilaga 1. Informationsbrev till dig som är familjehem	36
Bilaga 2. Intervjuguide	38

1. Inledning

Vi är tre familjehemssekreterare som har en lång erfarenhet av att arbeta inom familjehemsvården. Vi har olika erfarenhet av handledning. En av oss har arbetat med grupphandledning, enskild handledning och traditionellt familjehemsarbete vilket innebär utredning, rekrytering, råd och stöd samt praktisk hjälp till familjehemmen. Två av oss har erfarenhet av familjehemsarbete, enligt definitionen ovan, och har under handledarutbildningen startat upp en handledningsgrupp.

Hur stödet till familjehem ska utformas har varit en viktig fråga för oss, vilket är en av anledningarna till att vi gått handledarutbildningen. Vi har under utbildningens gång fördjupat oss i metoder och teorier samt fått mer kunskap om stöd i form av handledning till familjehemmen. Vi har även fått regelbunden handledning av legitimerad familjeterapeut på vår egen handledning med familjehem på hemmaplan. Det har fördjupat vår kunskap om familjehemmen och deras behov.

Utifrån ovanstående blev vi nyfikna på att närmare undersöka vilken form av stöd som olika kommuner erbjuder sina familjehem och vilket slags stöd familjehemmen efterfrågar. En del kommuner erbjuder intern handledning, vilket innebär att familjehemssekreterare handleder sina egna eller kollegors familjehem. Andra kommuner erbjuder extern handledning, där de anlitar en utomstående handledare som arbetar specifikt med detta. Genom vår förnyade kunskap blev vi intresserade av att studera vilket stöd familjehemmen efterfrågar och vem som kan erbjuda det. Detta väckte även ett intresse hos oss om vi som familjehemssekreterare både kan handleda och arbetsleda våra egna familjehem.

Enligt 6 kap 7 a § Socialtjänstlagen (SoL) har socialtjänsten skyldighet att erbjuda råd, stöd och annan hjälp till de som tar sig an uppdrag som familjehem. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS, 2012:11) ska socialnämnden möjliggöra att familjehemsföräldrar får handledning anpassad till uppdragets karaktär. Hur stödet utformas ser väldigt olika ut i landets kommuner. Uppdraget som familjehem tenderar att bli svårare. Familjehemmen behöver kunna hantera barnets svårigheter, ha en relation till barnets familj samt samarbeta med socialtjänsten, det som vi inom socialtjänsten kallar det tredelade föräldraskapet. Kraven på familjehemmen har ökat då familjerna ska fungera både som vanliga familjer och samtidigt

besitta en professionell hållning. Detta medför att strukturerat stöd blir alltmer efterfrågat och viktigt. I de efterforskningar vi har gjort har vi funnit att stödet till familjehem är nyckeln till en lyckad och stabil placering, vilket är väsentligt för de familjehemsplacerade barnens goda utveckling. Stödet kan också generera ett skydd mot sammanbrott och att familjehemmen väljer att fortsätta som uppdragstagare under en längre tid, samt att socialtjänsten kan rekrytera fler uppdragstagare.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta paper är att skaffa oss kunskap om vilket stöd familjehemmen efterfrågar och vilken betydelse det har för familjehemmen att familjehemssekreterare har en dubbel roll av att vara både arbetsledare och handledare. Genom att låta familjehem delta i fokusgrupper har vi försökt få mera kunskap i frågan. De har diskuterat både extern och intern handledning utifrån ett antal frågor/teman. För att uppfylla vårt syfte har vi följande frågeställningar:

1. På vilket sätt kan den dubbla rollen av att vara både familjehemssekreterare och handledare få betydelse för familjehemmen?
2. Hur kan intern respektive extern handledning vara till hjälp för familjehemmen?

2. Centrala begrepp

2.1 Familjehem

I 3 kap 2 § Socialtjänstförordningen står "*Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran /.../ och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt*" (SFS 2001:937).

2.2 Familjehemsplacerade barn

Enligt 4 kap 1 § Socialtjänstlagen har barn och ungdomar rätt till stöd och hjälp för att de ska kunna uppnå en skälig levnadsnivå. Behoven kan tillgodoses på olika sätt, till exempel genom placering i familjehem. De barn som vårdas i familjehem kallar vi hädanefter för familjehemsplacerade barn (SFS 2001:453).

2.3 Familjehemsarbete

Att vara familjehemssekreterare innebär att man har en mängd olika arbetsuppgifter. Det vi avser med familjehemsarbete är bland annat stöd, rekrytering, utredning, utbildning samt uppgifter som handlar om avtal och ersättningar samt samarbete med andra myndigheter. Familjehemsarbete skiljer vi från handledning.

2.4 Intern handledning

Enligt Söderqvist (2002) innebär intern handledning att handledaren är anställd inom organisationen. I vår studie har vi valt att benämna intern handledning när familjehemssekreteraren handleder sina egna eller kollegors familjehem.

2.5 Extern handledning

När familjehemmet får handledning av någon som inte är anställd inom den kommunala socialtjänsten, så benämner vi det som extern handledning.

3. Kunskapsläget

3.1 Socialsekreterarnas stöd till familjehemmen

Enligt Hudson och Levasseur (2002) har familjehemsrollen förändrats och blivit mer komplicerad. Barn som placeras idag har ofta en komplex problematik med allvarliga beteende, emotionella och psykiska svårigheter. Familjehemmen förväntas att fungera som en vanlig familj samtidigt som de ska agera professionellt i förhållande till barnets problematik (MacGregor et al. 2006). För att orka ta emot andras barn i sitt hem är en god relation till sin socialsekreterare viktig. Det är avgörande om det finns ett förtroende mellan familjehemmet och socialsekreteraren. Socialsekreteraren ska ha ett respektfullt bemötande och stödet ska vara uppmuntrande och bekräftande. Familjehemmen vill att deras förmågor och åsikter ska tas tillvara och att de får vara med i beslutsprocesser som rör det placerade barnet.

Familjehemmen anser att de har större förståelse för barnets vardag än vad socialsekreteraren kan ha. Familjehemmen uttrycker att de förmågor, styrkor och erfarenheter som kommer fram i den utredning som gjorts om familjehemmet, inte alltid värderas av socialsekreteraren i ett

pågående uppdrag. Studien visar även att flera byten av socialsekreterare leder till försvårande av goda relationer och att förväntningar på familjehemmen, hur de ska utföra sina uppdrag, blev mer otydliga (MacGregor et al. 2006). Studien visar att definitionen av bra stöd var att det finns en öppen kommunikation mellan familjehem och socialsekreterare och att socialsekreteraren finns tillgänglig så att familjehemmen kan ringa vid behov. Det är viktigt för familjehemmen att detta inte ses som att de inte klarar av sitt uppdrag. Socialsekreteraren ska även finnas till hands och ge råd och stöd vid krissituationer (MacGregor et al. 2006). Familjehem som ber om stöd och hjälp är de som får mest stöd. De efterfrågar att stödet ska utformas efter behovet av stöd snarare än med en regelbundenhet (Wåhlander 1990). Familjehemmen vill att stödet ska innefatta mer praktiskt och emotionellt stöd och att stödet även behövs från någon med specialiserade kunskaper för att hantera svårigheter familjehemmen ställs inför (Austerberry et al. 2013, MacGregor et al. 2006, Wåhlander 1990).

Enligt Lukenda och Slottner-Seholms (2014) studie kan stödet påverkas av att socialsekreterare både har en maktfunktion och en stödfunktion. Familjehemmen är ibland tvungna att själva be om stöd för att få hjälp. Samtidigt uttrycker de en svårighet i att be om stöd utifrån att behöva avslöja det som inte fungerar. Några familjehem ger uttryck för en rädsla att anses som olämpliga som familjehem eller att det uppfattas som att uppdragen är för svåra för dem. Önskemål från de handledda är att handledningen ska vara trygg och fri från arbetsledares insyn och att i handledningen ska de handledda kunna vara fria i att känna, tycka och prata om det de vill prata om (Egelund och Kvilhaug 2001).

MacGregors studie (2006) visar att familjehemmen även behöver stöd från andra familjehem och att det kan vara till mer hjälp än stödet från socialsekreteraren. I de kommuner där det fanns upparbetade stödgrupper för familjehem att träffas i var de mer tillfreds i rollen som familjehem.

Det som i Smith's (2000) studie visade sig vara viktiga faktorer vid socialsekreterarens egen handledning var att lyssna, ha tid, visa förståelse, uppmuntran, bekräftelse och erkännande. Detta leder till ökat välbefinnande och tro på sig själv. I denna studie intervjuades

socialarbetare inom den brittiska socialtjänsten men utifrån ovan kan det vara applicerbart även på familjehem som utför ett ”socialt arbete” i form av kompletterande föräldrar.

Enligt Lindberg (2003) är det viktigt att uppdragsgivaren har ett uttalat syfte med handledningen och att familjehem som inte är vana vid handledning får det förklarat vad det kan innebära för dem. Handledarens uppgift är att hjälpa familjehemmen att tydliggöra sina egna tankar och erfarenheter, visa dem olika valmöjligheter och diskutera följderna av dem.

3.2 Intern handledning

Intern handledare är man om man är anställd inom den organisation, exempelvis en kommun, som har familjehemmet som uppdragstagare. Det är av yttersta vikt att den interna handledaren är tydlig inför sitt familjehem eller sin handledningsgrupp kring strukturen runt handledningen, vilken roll handledaren har i organisationen och vilket mandat handledaren har samt teoretisk referensram. Det är inte ovanligt att man som intern handledare har olika roller. Handledaren kan ha information från flera olika håll som rör det aktuella ärendet, som dras i handledningen. Handledaren kan påverkas av den informationen som han/hon redan har och kan då välja att lyssna utifrån de egna förkunskaperna, i stället för att lyssna in vad familjehemmet verkligen berättar. Den interna handledaren bör vara medveten om att de olika rollerna kan få konsekvenser som kan vara avgörande för valet av metoder och hur upplägget kring handledningen blir (Söderquist 2002). Lindberg (2003) skriver att en familjehemssekreterare har två olika roller, en handledarroll och en familjehemsarbetarroll, som innebär att vara både arbetsgivare och arbetsledare. Familjehemsarbetarrollen innefattar många praktiska sysslor som att skriva avtal samt ansvara för utbildning, stöttning och föra diskussioner kring ersättning.

Axienne Gerdman skrev i en artikel i Socionomen nr 5, 1997 att:

“Det är omöjligt att ge familjehemmen möjlighet att avgifta svåra känslor som rör relationen till barnets informella och formella nätverk om man själv utgör en del av detta. Handläggare som ikläder sig rollen som handledare ger varken stöd eller avlastning till familjehemmet. De handläggare som istället byter familjer med varandra har större chanser att förverkliga handledningens mål och mening.” (Lindberg 2003)

Söderquist (2002) påtalar att internhandledning kan leda till att handledaren upplever en ”rollförvirring och begränsar möjligheten till process och relationsfokuserad handledning”, på grund av att han/hon har flera olika roller som handledare, kraven blir dessutom höga. Söderquist (2002) förordar därför ”att internhandledning ska sträva efter att bli så extern som möjligt”.

Handledaren bör vara någon annan än arbetsledare över den handledda. När den handledda har en beroendeställning till handledaren kan det uppstå svårigheter för både den handledda och för handledaren. Exempelvis har samma person som handleder möjlighet att beordra den handledda i egenskap av arbetsledare. Denna person har också påverkan på den handleddas lön och anställningsförhållanden (Söderquist 2002). Gustle (2002) skriver att handledaren inte ska befinna sig i en position till de handledda där han/hon kan fatta beslut om olika förmåner för de handledda. Vidare beskriver Söderquist (2002) att i ärende diskussioner möts och korsar de två olika uppdragen, att vara handledare och arbetsledare, varandra. Vad som står i lagstiftning eller i arbetsplatsens mål och policy kan vara helt skilt från vad som känns rätt för handledaren eller vad som är bäst för familjen. En handledare ska aldrig gå in i arbetsledarrollen menar Söderquist (2002).

Internhandledaren kan ha en särskild kulturkompetens kring den egna organisationen som kan vara användbar. Det kan handla om att man känner till organisationens mål, metoder och det politiska läget samt hur man väljer att prioritera. Det är viktigt att handledaren och organisationen har en samsyn så att de handledda inte hamnar i en konfliktsituation. Andra fördelar med intern handledning är att handledaren ofta känner till sammanhanget som gruppen befinner sig i och är troligen accepterad av gruppen som handleds. Samarbetet kan vara lättare och gruppen kan många gånger känna sig mer bekväm vid intern handledning, samtidigt som det kan påverka handledarens förmåga att höja blicken och inta ett ”helikopterperspektiv” (Gustle 2002).

3.3 Extern handledning

Maidment och Beddoe (2012) menar att den negativa inställningen gentemot handledning ofta beror på att handledningen sker på arbetsplatsen med en intern handledare. Den negativa inställningen kan bero på att en maktbalans uppstår mellan handledare och de handledda, där

den handledde känner sig pressad att möta organisatoriska mål. Därmed begränsas utrymmet för den handleddes professionella utveckling och reflektioner. Professionen bör i högre utsträckning utgå från att handledning ska ske i extern form och inte vara bunden till arbetsplatsen. På det sättet tillåts fokus att läggas på professionell utveckling snarare än organisatorisk oro. Extern handledning innebär att handledaren kommer utifrån och kan då vara fristående i förhållande till personalen. En av riskerna med extern handledning är att handledaren går in på ett för handledaren okänt område. Det kan finnas en risk att en extern handledare dras in i stridande gruppers påverkan och krav (Gustle 2002).

En fördel med extern handledning menar Gustle (2002) är framförallt att den externa handledaren är just extern och fri i förhållande till alla grupper i organisationen samt till ledningen. Det ger den externa handledaren större möjligheter att studera, belysa och problematisera det som verkar vara självklart och göra de involverade i handledningsgruppen medvetna om det som kan vara svårt att se. Det finns en risk att den externa handledaren skönmålas av handledningsgruppen men kan å andra sidan anses som mer neutral och objektiv än en intern handledare.

Det är handledningskontraktet som binder den externa handledaren till uppdraget, inget annat. Det ställs större krav på att den externa handledaren ska bevisa för gruppen att han/ hon är tillförlitlig och engagerad i sitt uppdrag. Det kan vara svårt för handledaren att övertyga handledningsgruppen att han/hon verkligen förstår de svårigheter som tas upp (Gustle 2002).

4. Teori

Harold Goolishian påminner oss om att ”... *du kan inte låta bli att ha en teori. Men kom ihåg, du får inte bli så förälskad i den att du måste rista in den i sten!*” (Andersen 2011).

När vi arbetar med människor, relationer, förändring och utveckling, gör vi det utifrån att vi har en idé om var människan är i livet samt hur förändring och utveckling kan skapas. I följande avsnitt har vi som syfte att presentera några teoretiska utgångspunkter som vi anser vara meningsfulla att använda till vår analys som kan förklara de resultat vi redovisar i vår

undersökning. Vår hållning i detta arbete är ett systemiskt perspektiv på en konstruktivistisk grund. Vi kommer även att föra in tankar om makt (Andersen 2011).

Vi möter och påverkar samt påverkas av de sammanhang i vilka vi ingår. Det betyder att den etiska hållningen kring det vi gör hamnar i förgrunden. Vi behöver ständigt ställa oss frågan, hur vill vi påverka? Vad vill vi bidra med? Vi vill på det sättet utforska det som fungerar och vilka förmågor som redan finns, som kan utvecklas vidare. Det innebär ett nyfiket och utforskande frågande förhållningssätt (Collste 1996).

3.1 Systemteori

Systemteorin och det systemteoretiska perspektivet är ett betydelsefullt perspektiv inom familjearbete, genom sin beskrivning av hur medlemmar i en familj/grupp påverkar och påverkas av varandra. I mänskliga system är helheten alltid mer än summan av delarna. Delarna i systemet påverkar varandra ömsesidigt. Om en del av systemet förändras påverkas också de andra delarna. Det finns dock inga enkla förklaringar till orsak och verkan utan förklaringen finns ibland i samspelesprocesser (Lundsbye 1991). Systemteorin utkräver att vi också lägger märke till de sociala och personliga aspekterna i varje social situation men gör oss samtidigt uppmärksamma på hur dessa aspekter samverkar med varandra och blir till en helhet. Värdet ligger i att den tar sig an helheten mer än enskilda delar eller detaljer, vilket en del andra teorier gör. Fokus flyttas från individ till system, det vill säga från att försöka förstå den enskilda människan till att förstå människan i relation till andra viktiga människor i hennes närhet. Kort sagt kan man säga att fokus har flyttats från att människan agerar utifrån ett inre jag till att vi blir till och skapar mening och förståelse i relation till andra människor (Payne 2010).

3.2 Makt

Maktbegreppet finns var som helst i vårt samhälle och är en del av alla sociala relationer. Den relationella makten verkar genom våra relationer (Swärd och Starrin 2006). Nina Monsen anser det viktigt att komma till insikt om att makt i sig inte behöver vara av ondo. ”Att använda makt är lika ofta gott som ont. Att användningen av makt ofta leder till destruktiva resultat kan bero på att maktutövarna är omedvetna eller oprofessionella ” (Skau 2007, 10)

Olikheter mellan människor skapar ett utrymme för maktutövning och det är just i människors olikhet som grunden till makt uppstår (Skau 2007). Maktbegreppet hör ihop med den som är aktiv och agerar samt dennes avsikt och handlingar. Handlingsaspekten blir därför av stor betydelse då det kan bli den handlande och aktiva personens vilja som blir det centrala (Svärd och Starrin 2006).

Då det gäller samspelet mellan hjälpare och den hjälpsökande, är maktaspekten alltid närvarande och makten fungerar som ett verktyg som hjälparen kan använda. I mötet mellan dem är det hjälparen som har den största makten då den senare har tillträde till organisation, kunskap och professionalitet. I alla relationer där makt är närvarande är båda parterna såväl utsatta för makt som utövare av makt och det finns alltid en obalans mellan vem som står för den största maktutövningen (Svärd och Starrin 2006). De hjälpsökande kan motsätta sig de offentliga beslut och utöva motmakt, de kan exempelvis vägra.

För att hjälparen ska kunna vara behjälplig är det nödvändigt med maktutövning, dock inte missbruk av makten, det kan skada. När en hjälpsökande blir föremål för myndighetens granskning, genom utredningar och analyser av familjen och dess medlemmar, blir också det privata en del som den kräver att få ta del av (Svärd och Starrin 2006). Inför beslut krävs att hjälparen har kunskap om den hjälpsökande. Den hjälpsökande har då fått svara på angelägna och privata frågor, utan att kunna ställa samma frågor tillbaka. Hjälparen kan dessutom bestämma vilken information som skall delges till familjen. Makten finns närvarande när hjälparen kommer på besök i familjen. Då tränger sig de offentliga in i familjens privata område. Även om mötet har en offentlig karaktär styrs det av myndighetens lagar och regler (Skau 2007).

3.3 Första och andra ordningens cybernetik

Cybernetik, grekiskt ord för ledare, är ”vetenskapen om fysiska och biologiska system och deras förmåga till självreglering”. Systemen visar sig vara i ständig förändring och utväxlar information med andra system i omgivningen. I första ordningens cybernetik agerar vi som om vi som professionella kan stå utanför det system vi arbetar med och påverkar inte sammanhanget i likhet med maskiner, mekaniska processer eller en karta. Delarna har verkan

på varandra i en linjär sekvens, orsakssammanhanget är cirkulärt. A leder till B som sedan leder tillbaka till A (Hårtveit och Jensen 2012).

I andra ordningens cybernetik beskriver fysikern Heinz Van Foerster att vi alla är deltagare i ett samspel och att man inte kan ställa sig utanför ett system eller ta på sig rollen som den som ska reparera, när människor har problem. Socialarbetaren kan ställa frågan ”hur känns det för dig”, efter att personen berättat om sin sjukdom. Det betyder att en socialarbetare aldrig kan inta en neutral position kring det som han/hon arbetar med. Han hävdar att vi alla är deltagare. Att förändra i en bestämd riktning kan aldrig vara målet utan målet ska vara att skapa utrymme för förändring. Socialarbetaren har sin professionella, personliga och kulturella grund för sin verksamhet och sina värderingar. Den är inte sannare än familjens bild av verkligheten, bara andra versioner av den. När socialarbetaren är en del av systemet är det omöjligt att göra en objektiv observation (Hårtveit och Jensen 2012).

Utgångspunkten för konstruktivismen är att vi alla skapar vår version av verkligheten när vi möter våra egna och andras erfarenheter. Vi gör oss en egen bild av verkligheten. De bilderna skapas genom våra egna erfarenheter och genom att dela dessa med varandra (Hårtveit och Jensen 2012).

Det är nödvändigt att ha en trygg relation till den man blir handledd av. Ytterst ska handledaren också känna ett förtroende för handledningsgruppens kunskaper.Handledningens mål bör vara att tillsammans skapa ett sammanhang där ny mening uppstår och den gemensamma hållningen är att utforskandet och nyfikenheten är central. I en sådan atmosfär kan man våga pröva nya infallsvinklar och tankar, klarar av att prata om svåra händelser och situationer samt vara delaktig som man är, med starka och svaga sidor (Hofsten och Sundberg 2006).

5. Metod

5.1 Litteratursökning

För att få en uppfattning om kunskapsläget kring stöd till familjehem har vi läst litteratur, artiklar och uppsatser inom ämnet. Vi använde sökord som familjehem, stöd, counselling, supervising, foster care, intern handledning och extern handledning i olika kombinationer. Vi sökte via Göteborgs universitets databaser, Uppsatser.se och tidsskriften Socionomen. Den litteratur som vi sedan använde var till stor del vetenskapligt granskad.

5.2 Metodval

Vi har valt en kvalitativ metod, fokusgrupper, som undersökningsmetod. Ingen av oss har erfarenhet av metoden sedan tidigare och vi var därför nyfikna på den. Vi bedömde att fokusgrupper skulle ge oss mycket kunskap inom ämnet på ett så effektivt sätt som möjligt, och också givande diskussioner för familjehemmen. Fokusgruppsintervjuerna består av semistrukturerade frågor för att ha kontroll över vilka frågor vi vill ha svar på men samtidigt ge en möjlighet för familjehemmen att berätta fritt om sina tankar och känslor inför ämnet. Vi har delat in frågorna i två teman (se bilaga 2) med öppna underfrågor, där deltagarna ges möjlighet att diskutera ganska fritt.

Enligt Wibeck (2010) är fokusgrupper en metod där deltagarna kan diskutera med varandra och genom interaktionen också utveckla sina svar, och därmed få ny kunskap i ämnet.

Man samlar en grupp människor som får diskutera ett förutbestämt ämne under en begränsad tid med varandra. Gruppen leds av en samtalsledare, en så kallad moderator. Moderatoren inleder diskussionen och introducerar det ämne och de teman som ska diskuteras. Moderatoren ska dock inte intervjua deltagarna, utan låta dem diskutera ämnet fritt med varandra. Ordet fokus syftar på att diskussionen ska handla om ett visst, förutbestämt ämne.

Vidare skriver Wibeck (2010) att metoden används dels för att studera innehållet i gruppmedlemmarnas åsikter och tankar om ämnet som diskuteras, dels för att studera samspelet mellan gruppmedlemmarna. Fördelen med att använda fokusgrupper är att deltagarna kan ställa frågor till varandra och på så sätt utveckla sina tankegångar gemensamt.

5.3 Kriterier för urval

Vi har valt att intervjua verksamma familjehem i två kommuner i södra Sverige. Familjehemmen har erfarenhet både av intern handledning (handledning av sin familjehemssekreterare) och av extern handledning (en utomstående person som anlitas enbart i syfte att handleda). Detta för att få kunskap i hur den dubbla rollen som handledare och familjehemssekreterare upplevs av familjehemmen (intern handledning), samt att även få kunskap om extern handledning. Vi arrangerade två fokusgrupper med åtta familjehemsföräldrar i varje grupp, för att få ett tillräckligt stort material att problematisera och analysera. Familjehemmen valdes ut genom att familjehemssekreterare i flera kommuner kontaktades. Flera kommuner tackade nej till medverkan i studien, dels på grund av tidsbrist men även på grund av att familjehemmen inte hade haft extern handledning. Slutligen tackade två kommuner ja och hjälpte oss att hitta familjehem som passade in i våra kriterier – att de har uppdrag idag och att de har erfarenhet av intern och extern handledning. Familjehemmen fick först en fråga från sina egna familjehemssekreterare, om de var intresserade av att medverka. Några sa nej. Familjehemssekreterarna gav oss därefter namnen på familjehem som var intresserade av att delta i studien. Vi kontaktade de intresserade familjehemmen per telefon för att ytterligare informera dem om studien samt bjuda in dem till att delta i fokusgruppen. När de tackat ja fick de även en skriftlig inbjudan och information om studien och deras medverkan (se bilaga 1).

5.4 Insamling och analys av material

Vi genomförde fokusgruppsintervjuerna i en neutral lokal på kvällstid, för att familjehemmen lättare skulle kunna delta. Alla inbjudna kom och intervjuerna tog cirka två timmar inklusive paus. En av oss var moderator med fokus på att leda diskussionen. En annan av oss hade fokus på struktur, att alla kom till tals samt kom med följdfrågor, medan den tredje antecknade, spelade in och lyssnade aktivt.

Efter att vi genomfört fokusgruppsintervjuerna transkriberade vi materialet ordagrant. Vi läste sedan igenom materialet för att få en helhetsbild över innehållet. Därefter lästes materialet igenom igen, och delades upp utifrån olika teman. Detta innebär att forskaren söker efter olika teman i materialet och delar in resultat och analys efter dem, detta underlättar sedan

förståelsen för det som kommit fram i undersökningen (Bryman 2011). Teman valdes ut efter transkriberingen av materialet, då vi kunde se likheter och skillnader i materialet.

5.6 Familjehemmen

Vi har träffat åtta familjehem som uppdelats i två fokusgrupper med fyra par i varje grupp. De flesta har lång erfarenhet av att vara familjehem. Paren har varit familjehem mellan tre och 24 år. Alla familjehemsföräldrar har erfarenhet av stöd i olika omfattning, från sin familjehemssekreterare. De flesta av familjehemmen har inte blivit erbjudna intern handledning. Stödet från socialtjänsten har främst bestått av samtalsstöd vid hembesök, via telefonsamtal eller möten tillsammans med andra professioners inblandning, exempelvis skola och sjukvård. De flesta av familjehemsföräldrarna har inte haft vetskap om eller efterfrågat någon handledning från socialtjänstens familjehemssekreterare.

Flertalet av familjehemsföräldrarna i fokusgrupperna har erfarenhet av extern handledning. I samband med svårigheter med det placerade barnet i familjen eller svårigheter i den egna familjen har familjehemmen efterfrågat hjälp av någon utanför socialtjänstens organisation. De har då blivit erbjudna stöd och handledning från en utbildad handledare specialiserad på familjehemsvård och relationer, en socionom med extra kunskap kring anknytnings betydelse, en psykolog med kunskap kring barn och unga eller Barn- och ungdomspsykiatri.

5.7 Etiska ställningstaganden

De etiska aspekter som vi tagit hänsyn till i studien utgår från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002), informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vi informerade deltagarna om dessa principer både muntligt och skriftligt.

Gällande informationskravet informerades familjehemmen om syftet med vår studie, att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde avbryta sin medverkan. Samtycke handlar om frivilligt deltagande, vilket de informerades om. Vi informerade om hur länge fokusgruppsintervjun skulle pågå och att de kunde avbryta när som helst. Konfidentialitet beaktades genom att familjehemmens namn, ålder, kommun och andra förhållanden kring personerna inte namnges i studien. Information eller citat som skulle kunna avslöja personen i

fråga togs bort från vårt paper. Det finns dock alltid en risk att någon känner igen personerna i studien, denna risk informerades familjehemmen om. Resultatet spelades in både på filmkamera (bild- och ljudupptagning) och iPhone (ljudupptagning). Filmningen gjordes i syfte att kunna se och minnas samspelet mellan deltagarna och analysera materialet utifrån det. Det finns en risk att obehöriga kan se vilka som deltar i studien, varför upptagningarna har hanterats varsamt. Både film- och ljudupptagning hölls åtskilt från obehöriga och raderades sedan. Nyttjandekravet innebär att uppgifterna vi samlade in enbart ska användas i forskningsändamål, vårt paper, men också att resultatet kommer publiceras på Göteborgs universitets hemsida vilket deltagarna fick information om.

5.8 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet handlar om pålitlighet och tillförlitlighet i undersökningen. Samma undersökning ska kunna göras om igen, av någon annan, med samma resultat (Larsson et al. 2010). Genom att använda en halvstrukturerad intervjuguide kan vår undersökning genomföras igen av någon annan, eftersom vi följer några utvalda teman. En svårighet som uppstår är dock att det blir naturliga följdfrågor och en diskussion, vilken inte exakt kan återskapas i en annan undersökning.

Validitet handlar om att vi mäter det vi vill mäta, att de slutsatser vi drar från resultatet är riktiga. Det handlar också om meningsfullhet och användbarhet av studien (Larsson et al. 2005). Vi frågade familjehemmen om extern och intern handledning, vilka erfarenheter de har av dessa men också vilka behov de har. Det gör att det kan bli användbart i forskningssyfte, att ta reda på vad familjehem behöver när det gäller handledning och vad som är verksamt för dem i uppdragen. Det är meningsfullt och användbart för familjehemssekreterare och socialtjänsten att få veta vilka behov av stöd och handledning familjehem har, för att de placerade barnen ska få en så bra vård som möjligt. Men det som dessa åtta par säger, behöver inte vara verksamt för andra familjehem. Det är en liten studie.

5.9 Diskussion och kritisk självreflektion

Att vi valde just fokusgrupp som metod handlar om att vi ville få så mycket kunskap om ämnet som det var möjligt, men också att det är en ny och spännande metod för oss. När fokusgruppsdeltagarna träffades så utbytte de sina erfarenheter med varandra och det kan på

så sätt skapa nya tankegångar hos dem, vilket genererar mera kunskap än om vi till exempel hade gjort enskilda intervjuer. En nackdel med metoden kan vara, om ämnet är känsligt, att deltagarna inte vågar säga allt vad de tänker inför en så stor och okänd grupp. Så det beror på vilket ämne vi undersöker. Vår bedömning är att vårt ämne inte är så pass känsligt att de inte vågade prata öppet med varandra. Tvärtom kanske det stärkte dem, eftersom det ”känsliga” i detta ämne handlar om familjehemmens relation till socialtjänsten.

En svårighet med metoden är att det krävs ganska många informanter, i vårt fall cirka sexton personer (två fokusgrupper, med inkluderad risk för visst för bortfall). Vi var också beroende av kommuner som hittade informanter, eftersom vi inte kan hitta familjehem via några andra register. Det var svårt att få tag i deltagare till en början, då de första kommunerna vi tillfrågade inte tyckte att de hade möjlighet att hjälpa till. De uttryckte att deras familjehem inte hade erfarenhet av extern handledning, och en kommun uttryckte att de inte hade tid att hjälpa oss. När vi väl fick kontakt med kommuner som kunde hjälpa oss att finna informanter, gick det lätt att få tag i familjehem som stämde in på våra kriterier.

Informanternas anonymitet är något vi behöver förhålla oss till och värna extra om. Det finns alltid en risk att de blir igenkända. Det inspelade materialet har raderats och namnen har fingerats. De citat/berättelser som alltför mycket utlämnar en informant har vi ytterligare avidentifierat. Informanterna är också informerade om att uppsatsen skrivs i forskningssyfte och kommer publiceras på Göteborgs universitets hemsida. Familjerna har samtyckt till detta.

6. Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras familjehemmens upplevelser av stöd och handledning från socialtjänsten utifrån tre centrala teman, familjehemmens beskrivning av handledning, intern handledning samt extern handledning. Varje stycke har en egen analys, där vi kopplar ihop upplevelserna med tidigare forskning och teorier. I den löpande texten så benämns familjehemmets socialsekreterare som både socialsekreterare och familjehemssekreterare, utifrån att kommunerna har olika organisatoriska modeller. Även i andra länders forskning är titeln socialsekreterare.

6.1 Familjehemmens beskrivning av handledning

Här beskrivs vad familjehemmen anser att handledning är och vilka förväntningar de har på handledning.

”vi visste inte vad handledning var. Vi hade klarat oss i många år själva innan vi fick chansen” (Kristian)

Kristian berättar att när de började som familjehem visste de inte vad handledning var och de fick inte heller något erbjudande om handledning, varken intern eller extern. Efter en längre tid fick de tips om och tog själva kontakt med en barnpsykolog, med vilken de fick möjlighet till handledning.

De intervjuade har många olika tankar kring vad handledning innebär för dem. Ett familjehem beskriver handledning så här:

”Handledning är för mig någon som kan hålla mig i handen på riktigt. Som jag på det sättet kan få guidning av och förklaringar på en annan nivå. Tänk så här och någon som hjälper i den situationen. När man har kört fast på något sätt och där man inte kan komma vidare” (Arvid)

Arvid beskriver att det stöd som Ingrid och han fått av socialtjänsten inte har varit handledning för dem. De kallar det istället för allmän dialog och stöttning. De berättar vidare att när det har kört ihop sig rejält och när de inte kan klara ut det själva så har de behövt professionell hjälp. Arvid och Ingrid tycker att handledning är när problemet synliggörs och att man i process går mot en förändring. De menar att familjehemssekreterarna inte har haft möjlighet att avsätta den tiden och att kompetensen ibland kanske inte finns.

Ulf tycker det är viktigt att prata med andra. Det kan vara familjehemssekreteraren och det kan även vara ett annat familjehem som befinner sig i liknande situation. Ulf och Margaretha gick Socialstyrelsens utbildning för familjehem ”Ett hem att växa i”, just för att få det utbytet med andra familjehem. De berättar att de inte kan prata med vem som helst om sina erfarenheter. Ulf och Margaretha har erfarenhet av extern handledning och det stöd de fått från sin familjehemssekreterare har för dem inte varit handledning.

Fokusgrupperna är samstämmiga i att de inte kan prata med vänner och släkt om sina uppdrag eftersom de känner att de inte skulle få någon hjälp eller förståelse från dem. Lovisa och Kristian säger att de placerade barnen kan ha stora bekymmer som är svåra att prata om med andra än professionella och familjehem. Även om man har behov av att prata med sitt nätverk så gör man det inte. Vidare pratar familjehemmen om att de ibland bara vill stämma av med sin familjehemssekreterare om det som sker i uppdraget. De vill ha bekräftelse att de är på rätt väg, att de hanterar olika bekymmer på rätt sätt och detta är inte vad de kallar handledning. Det är dock svårt att dra en gräns för vad som är stöd eller handledning menar familjehemmen.

”Vad är handledning? Är det stöd? När kopplar vi på det tunga artilleriet och när får vi allmän coaching, vad är vad. Det är dom begreppen som spökar för oss.” (Arvid)

“Vet man det från början när man går in i ett uppdrag, att det finns dessa olika nivåer då kan man ställa de kraven” (Arvid)

6.2 Analys

Stödet familjehemmen får från sina familjehemssekreterare uppfattar de inte som handledning. Utifrån hur de beskriver stödet, kan vi förstå det som att familjehemssekreterarna inte har utrymme för handledning och att de inte heller är tydliga med att de har kompetensen att handleda familjehemmen. Enligt Lindberg (2003) har familjehemssekreteraren två olika roller, en handledarroll och en familjehemsarbetarroll. Familjehemmen beskriver till största delen familjehemsarbetarrollen. Vi kan förstå det som en rollförvirring där familjehemssekreterarna inte är tydliga i dessa två roller. Detta gör att familjehemmen inte vet när de fått handledning eller ej. Lindberg (2003) menar att det är av vikt att det finns ett uttalat syfte med handledning från arbetsledningen. Familjehemmen behöver få förklarat vad handledning är och innebär. Detta påverkar annars familjehemssekreterarnas möjlighet att tillhandahålla handledning. Familjehemmen har svårigheter att efterfråga handledning då de helt enkelt inte inte vet att det går att få.

Familjehemmen uttrycker att handledning för dem innebär att någon utifrån med expertkunskap träder in, en expertkunskap som inte familjehemssekreterarna anses ha. När de har haft extern handledning av en psykolog eller någon annan med mer expertkunskap är det

den erfarenhet av handledning de har med sig. Familjehemssekreterarens kompetens att handleda anses då inte tillräcklig av familjehemmen. Flera studier gällande stöd visar att familjehemmen också efterfrågar handledning från någon med specialiserad kunskap då stödet från socialsekreteraren inte räckte till (Austerberry et al., 2013; MacGregor et al., 2006).

6.3 Familjehemmens erfarenhet av intern handledning

Nedan presenteras först familjehemmens erfarenheter av och förväntningar på stöd och handledning från socialtjänsten (6.3.1), därefter presenteras deras upplevelser av intern handledning (6.3.3). Varje stycke följs av en egen analys.

6.3.1 Erfarenheter och förväntningar

Några familjehem beskriver att de inte funderat på sin familjehemssekreterare utifrån att hon/han skulle kunna ha en handledarroll.

”Jag brukar inte tänka på handläggaren så som ni tänker. Min socialsekreterare hon fixar det här med avtal och ersättning, inte handledning” (Kristian)

”vi har fått olika stöd. Vissa säger, vi kan ingenting göra, och det har inte blivit någonting, man har stått där förtvivlad över situationen. Vi kan ingenting göra. Man känner sig väldigt utlämnad. Andra har ställt upp och ringt gång på gång, klarar ni det här, behöver ni mer stöd” (Erika)

”om man har kontakt med en socialsekreterare som är kompetent, erfaren och påläst på området, då skulle man ringa den personen och bolla det här. Om man inte känner det förtroendet går det inte” (Lovisa)

Kristian berättar om att de som familjehem inte blivit erbjudna handledning av sin familjehemssekreterare. Han uttrycker att det har handlat mer om praktiska saker som familjehemssekreteraren har gjort varför de har uppfattat att familjehemssekreteraren inte tillhandahåller handledning. Natalie uttrycker att man från socialtjänstens sida har förutsatt att de som familjehem ska hantera svårigheter i uppdragen på egen hand. Hon säger vidare att de under vissa perioder egentligen haft behov av handledning men inte fått det.

På frågan om vilket stöd de som familjehem behöver av socialtjänsten, uttrycker ett flertal familjehem att de vill ventilera sin vardag och de frågor de har i uppdragen. Lovisa tycker även det är viktigt att ha ett förtroende för familjehemssekreteraren och dess kompetens. Flera av familjehemmen säger att de skulle söka mer stöd från socialtjänsten om de har familjehemssekreterare med goda kunskaper i barns utveckling och beteendeproblematik.

Utifrån familjehemmens berättelser är det stora skillnader mellan olika familjehemssekreterare. Erika beskriver att de som familjehem har erfarenhet av många familjehemssekreterare. Det har varit stora skillnader mellan dem och vilket stöd de som familjehem har fått. Hon berättar att en del familjehemssekreterare har uttryckt att de inte har kunnat hjälpa dem, medan andra har frågat dem ofta om de önskar ytterligare stöd. Spektrat verkar vara stort mellan att få stöd och att inte få det stöd familjehemmen har behov av trots att de efterfrågat det. Några av familjehemmen har träffat/haft kontakt med sin familjehemssekreterare en gång per halvår, inför ett övervägande. Andra familjehem beskriver att deras familjehemssekreterare hör av sig regelbundet med en tät frekvens.

”vi hade ingen handledning under en mycket svår period, vi frågade inte heller efter det. Detta var något vi skulle klara av själva. Det kändes så, det här måste vi klara av” (Nathalie)
Arvid säger: *”först fick vi internt stöd, men man kan säga att de flesta socialsekreterare som vi haft har ju varit... ja man känner av den arbetsbelastningen, tycker jag, som ni lever under.”*

I citatet ovan beskriver Arvid att de känner av den arbetsbelastning som råder inom socialtjänsten. Arvid och Ingrid har känt att det ibland varit svårt att kräva mer tid av sin familjehemssekreterare. De vill kunna känna att familjehemssekreteraren har utrymme för just dem och det uppdrag de har och att familjehemssekreteraren träffar dem regelbundet just för handledning. Flera familjehem berättar att det är viktigt att ha någon att ringa till och att bli uppringd inom rimlig tid.

Nathalie uttrycker det så här gällande relationen till hennes familjehemssekreterare:

“För oss har det stor betydelse. Vem har det moraliska stödet och ansvaret? Någon måste ha det, det är jätteviktigt. Man är skör. Viktigt med stödet till familjehemmet, vid processen i

domstolen. Då behöver man verkligen någon, glad att vi hade henne, glad att vi synkade. /.../ familjehemssekreteraren känner en, ni gör ett himla bra jobb”

Nathalie och Jonas berättar att relationen till familjehemssekreteraren är viktig och att de har tillit till familjehemssekreteraren. Flera av familjehemmen uppgav även att det var betydelsefullt att familjehemssekreteraren matchade deras personlighet och att det kändes lätt att prata med honom/henne. När familjehemmen har haft kontakt med samma familjehemssekreterare en längre tid finns möjligheter att utveckla ett gott förtroende och en god relation.

6.3.2 Analys

MacGregor et al. (2006) uttrycker i sin studie att ett bra stöd var när det fanns en öppen kommunikation och där socialsekreteraren var tillgänglig. Viktiga faktorer i handledning är att lyssna, ta sig tid, ha förståelse, ge uppmuntran, bekräftelse och erkännande visar Smith (2000) i sin studie. I resultatet framgår att det är av vikt att familjehemssekreterare har tid för familjehemmen. Den höga arbetsbelastningen och personalomsättningen hos familjehemssekreterarna som familjehemmen i vissa perioder märkt av, har påverkat deras möjlighet att söka stöd. Lukenda och Slottner-Seholm (2004) visar i sin studie att familjehemmen ibland var tvungna att själva be om stöd för att få stöd. Flera familjehem upplever att det ibland är stora skillnader mellan familjehemssekreterare och deras möjlighet och kunskap att ge stöd.

En svårighet för familjehemssekreteraren kan vara att han/hon känner samma vanmakt över den egna organisationen i likhet med dem man handleder (Söderquist 2002). Utifrån ett systemteoretiskt synsätt är de underordnade systemen i underläge gentemot de övergripande systemen och det övergripande systemet har den största påverkan. Att möjlighet och tidsutrymme för stöd till familjehemmen, begränsas av det övergripande systemet kan innebära att det helt enkelt blir sämre möjlighet för familjehemssekreteraren att prioritera stöd för och handledning med familjehemmen på grund av andra uppgifter. I likhet med vad familjehemmen uttrycker kan det handla om en allt för hög arbetsbelastning för den enskilda familjehemssekreteraren, där denne ansvarar för många svåra familjehemsplaceringar med många system och subsystem inblandade. Inbyggda strukturer i organisationen gör arbetet

alltför tungrott samt byte av personal som kan försvåra arbetet. Detta överensstämmer med familjehemmens beskrivning kring svårigheterna att få stöd (Lundsbye et al. 2000).

Familjehemmen uttrycker att det är nödvändigt att ha en trygg relation till dem de får stöd av i sitt familjehemsuppdrag. Går detta att likställa med det som Hofsten och Sundberg (2006) skriver om gällande handledning, där de beskriver att det är nödvändigt med en trygg relation till den man blir handledd av? Ytterst ska handledaren också känna ett förtroende för familjehemmets kunskaper.Handledningens mål bör vara att tillsammans skapa ett sammanhang där ny mening uppstår. Där det ledande i handledningssammanhanget ska vara den gemensamma hållningen att utforskandet och nyfikenheten är central. I en sådan atmosfär kan man våga pröva nya infallsvinklar och tankar, klarar av att prata om svåra händelser och situationer samt vara delaktig som man är, med starka och svaga sidor.

Ingrid uttrycker att byte av socialsekreterare blev påtagligt för dem vid ett tillfälle när de hade det svårt i familjen och bad om hjälp. Det blev en förlust av information kring uppdraget som de ansåg var viktig att socialtjänsten hade. Detta ledde till att de fick börja om i relationsskapandet och informationsutbytet. Enligt Mac Gregor et al. (2006) var en god och förtroendefull relation mellan familjehemmet och socialsekreterare direkt avgörande, för om familjehemmen skulle orka med familjehemsuppdraget. Familjehemmen uttryckte att det var viktigt att deras kompetenser och tankar tas på allvar av socialtjänsten och att de fick delta i beslutsprocesser som rörde det placerade barnet. De uttryckte även att den förmåga, de styrkor och kunskaper som de som familjehem utretts att ha, inte alltid tagits tillvara. I studien kan man också läsa att flera byten av socialsekreterare ledde till att det blev svårare att upprätta goda relationer och att förväntningarna på familjehemmen blev otydliga (MacGregor et al. 2006).

6.3.3 Familjehemmens upplevelser av intern handledning

Några av familjehemmen i fokusgruppen berättar att det finns ett motstånd i att tala om allt med sin familjehemssekreterare. Lovisa säger att hon inte vill ta upp det som är alltför personligt med sin familjehemssekreterare. Hon berättar också att det som är "*supertungt*" pratar Lovisa inte med sin familjehemssekreterare om, utan bara om det som är "*jobbigt*". Nathalie beskriver att hennes familjehemssekreterare var mycket bra och ställde upp för dem

så att de till slut kände att det var svårt att be om ytterligare hjälp. I de situationer där de bad familjehemssekreteraren om hjälp kändes det som att de klagade.

”vi har fått erbjudande om handledning från socialtjänsten men det har inte klickat så vi har tackat nej” (Marianne)

Marianne beskriver att hon och hennes man känner att de blir granskade och att de är rädda för att göra fel. Om de berättar allt för familjehemssekreteraren så tänker de att det kan få konsekvenser för deras familj och för dem som familjehem.

Marianne uppger *”Om man tänker handledning från socialtjänsten, då är man under granskning. /.../Det blir svårt kan jag tycka att vara helt ärliga”.*

”Det är inte alltid man talar om allt för sin socialsekreterare. Det är känsligt att prata med sin socialsekreterare ibland, man är granskad från alla håll och kanter.” (Kristian)

Något som ett av familjehemmen pratar om, är svårigheten för familjehemssekreteraren att vara objektiv. De har en kunskap kring ärendet och familjehemmet som gör att familjehemmets agenda och process många gånger kommer i skymundan.

Familjehemssekreteraren kan inte alltid se eller godkänna familjehemmets syn på problemet, eftersom familjehemssekreteraren redan har formulerat problemet utifrån sin förkunskap, tycker familjehemmen. Vidare har familjehemssekreteraren att ta hänsyn till fler än familjehemmen, vilket gör att deras behov inte alltid prioriteras.

”det går inte för er att vara objektiva. Familjehemssekreteraren lär känna barnet och oss. Hon känner den relationen och det gjorde inte den externa handledaren” (Nathalie)

”som socialsekreterare måste man se både från den biologiska familjen och ur barnets synvinkel....och oss. Som familjehem kommer man på sidan om” (Erika)

Familjehemmen upplever ibland att det är svårt att ta emot stöd från sin familjehemssekreterare eftersom han/hon är den som har viss bestämmanderätt över deras uppdrag, exempelvis ekonomiska frågor. En annan svårighet familjehemmen berättar om är när samverkan med socialtjänsten inte fungerat, då är det svårt att ta emot stöd eller handledning från familjehemssekreteraren. Bodil beskriver hur hon och Jan hamnade i en situation där de och socialtjänsten gjorde olika bedömningar av vad som var bäst för det

placerade barnet. De bad om hjälp vid flertalet tillfällen under en längre tidsperiod men fick inte den hjälp de ansåg sig vara i behov av. Familjehemmet bad då en annan myndighet om hjälp i kontakten med den aktuella socialtjänsten.

“Ibland är det relationen till er som är problemet. Man behöver prata med någon extern. Det blir svårt när det är ni som är handledare.” (Arvid)

Ett annat dilemma som Kristian med flera tar upp är byten av familjehemssekreterare. Han ger ett exempel på hur han ringt till sin familjehemssekreterare och då kommit till en konsult.

Familjehemmen ger uttryck för att det då är svårt att få en relation till och ett förtroende för familjehemssekreteraren. Detta menar de står i vägen för att efterfråga stöd och handledning. Vidare beskriver de vikten av att de som familjehem och deras familjehemssekreterare förstår varandra, att man pratar samma språk.

“Det är inte enkelt när ni byter ut socialsekreterare en gång i månaden. Att få förtroende. Det är inte lätt att få det förtroendet då. Nytt folk hela tiden. (Ulf)

Ett familjehem beskriver att det är en balansgång hur nära en relation till familjehemssekreteraren ska vara för att den ska gynna dem som familjehem. Relationen kan även bli för nära.

“sista åren har vi haft en jättebra familjehemssekreterare. Verkligen riktigt bra, så bra att det nästan blir för bra. Man tyckte att hon ställde så himla mycket, man ville inte klaga” (Nathalie)

6.3.4 Analys

Inom det sociala arbetets praktik ska socialsekreterare hantera både en synlig makt som är tydlig och ibland förutsägbar samt en osynlig makt som är mer subtil och otydlig. Detta i en verksamhet där yrkesutövandet till stor del utförs genom kommunikation och relation med, i vårt fall, familjehem, familjehemsplacerade barn, biologiska föräldrar till de familjehemsplacerade barnen, och med kolleger, med en bas i vår lagstiftning (Starrin och Swärd 2006). Några av familjerna känner sig granskade av socialtjänsten och upplever en rädsla för att göra fel. En annan familj uttrycker svårigheter att ta emot stöd och hjälp från familjehemssekreteraren eftersom de menar att det kan påverka uppdraget negativt, utifrån socialtjänstens bestämmanderätt. Det kan bland annat handla om uppdragets karaktär,

familjehemmets möjligheter att ta emot nya uppdrag eller ekonomiska frågor. Maidment och Beddoe (2012) menar att det uppstår en maktbalans mellan handledaren och familjehemmet för att handledaren är styrd av andra organisatoriska mål.

I fokusgrupperna diskuterades svårigheten när socialtjänsten och familjehemmen inte förstår varandra och har olika beskrivningar kring barnet och dennes behov. Skau (2015) uttrycker att *”Kampen om orden handlar i högsta grad om rätten att definiera”*. Det är en ständig kamp om vem som bestämmer över verklighetsbeskrivningen. I mötet mellan socialsekreterare och familjehem sker en språklig övergång från vardagsspråk till fackspråk. Den övergången är nödvändig för att göra vardagslivet tillgängligt för socialsekreteraren men också för att skapa och göra det möjligt för socialsekreteraren att utöva makt. Användningen av makt kan bli negativ. Det kan ibland bero på att maktutövaren är omedveten och oprofessionell i sin yrkesroll. Ett av familjehemmen ger exempel på där samarbetet inte fungerade mellan dem och socialtjänsten. Familjehemmet beskriver att de och socialtjänsten inte förstod varandra vilket vi kan härleda till att övergången mellan vardagsspråk och fackspråk var bristfällig. Som vi tidigare nämnt är det nödvändigt för en familjehemssekreterare att använda sig av makt dock inte missbruka makten (Swärd och Starrin 2006).

Gustle (2000) uttalar att det finns en risk att en intensiv och ofta återkommande dramatisk situation, med emotionellt laddade situationer kan medverka till minskad distans mellan den handledde och handledaren. Den roll som handledaren då har, kan förändras till att bli en verklig person, en vän. Utvecklingen kan innebära fördelar utifrån att relationen utvecklas och blir nära och trygg. Det kan också begränsa möjligheterna till process- och relationsfokuserad handledning, eftersom handledaren kan bli en del av systemet och då kan ha svårare att se och analysera det som sker. Det kan även vara svårt att uppmärksamma de parallellprocesser som inträffar vid mötet mellan den handledde och handledaren. Närheten kan göra att handledaren har svårare att få överblick. I rollen som familjehemssekreterare är det av vikt att behålla sin professionalitet och inte komma familjehemmen för nära (Gustle 2000). Nathalie beskriver hur den nära relationen till familjehemssekreteraren minskade deras möjligheter att påtala svårigheterna i uppdraget och hur det blev svårt för dem att söka ytterligare hjälp. De menar också att familjehemssekreteraren inte heller såg de svårigheter familjen stod inför.

Ett flertal av familjehemmen berättar att de får återkommande stöd och hjälp från familjehemssekreteraren. Stödet har varit till hjälp för dem utifrån att familjehemssekreteraren vet hur organisationen kring familjehemsvården fungerar och vilken policy socialtjänsten har kring familjehemsvård. Gustle (2000) skriver att en fördel för den interna handledaren är att den besitter en särskild kulturkompetens omkring den egna organisationen. Det handlar om att handledaren har kunskap om det politiska läget, mål och metoder. En risk är att den interna handledaren blir så intrasslad i organisationens sätt att tänka kring mål och medel att handledaren får svårare att tillföra egna tankar kring sitt handledarskap. Familjehemmen pratar om att familjehemssekreteraren inte lyssnar till familjehemmens bild av vad de är bekymrade över eller vad de tycker är problem utan familjehemssekreteraren har redan formulerat problemet utifrån sin förkunskap (Gustle 2002).

6.4 Familjehemmens erfarenheter av extern handledning

Här beskrivs familjehemmens upplevelser av handledning utförd av en extern person, som socialtjänsten anlitar eller handledning de fått av en annan myndighet till exempel barn- och ungdomspsykiatri. Stycket är följt av en egen analys.

”Viktigt med kunskap bland handledarna, när man går till doktorn....det här kan jag inte, då remissar jag dig vidare” (Nathalie)

Ett familjehem berättar att de inte fick den hjälp de sökte av sin familjehemssekreterare och att de efterfrågade extern handledning för att reda ut situationen. Både för att försöka hjälpa det placerade barnet med sina bekymmer, men också för att de som familjehem skulle få hjälp att hantera svårigheterna i uppdraget och sina känslor.

”Extern handledning kan öppna dörrar, det blir ett nytt fönster att titta på barnet på, se det från en helt annan sida” (Bodil)

”När vi kom till den externa handledaren öppnade sig tillvaron. Varför hade vi inte gjort detta tidigare” (Nathalie)

”Vi valde berättelsen. Vi valde vad som är problemet. Han hade inga journaler att läsa, han visste inget, han hade inte historien. Familjehemssekreteraren har alltid en historia” (Ingrid)

Familjehemmen beskriver att den externa handledaren hjälper dem att få nya perspektiv och hitta nya lösningar, eftersom de menar att handledaren är objektiv. De uttrycker att det varit

till hjälp för dem att handledaren inte har någon förförståelse, de har valt vad de vill prata om. Några familjehem uttrycker också att socialtjänsten inte har den kunskap som krävs för att handleda dem, bland annat gällande barns utveckling. Ett familjehem upplever att socialtjänsten har för hög arbetsbelastning, varför de tycker det är bättre att ta in en extern handledare. Familjerna beskriver också att de externa handledare de har erfarenhet av har varit duktiga och välmeriterade. De anser inte att familjehemssekreterarna hade kunnat ge dem den professionella hjälpen.

”Vi fick rådet att prata med en barnpsykolog. Hon är mer trovärdig än om en socialsekreterare skulle sitta vid köksbordet och säga samma sak. Det blir mer krut i det hon säger, det kanske skulle kännas anklagande om ni säger det” (Marianne)

”Man visste att man hade ett antal tillfällen till förfogande men också den känslan, någon som har jobbat med det här” (Arvid)

Familjehemmen ovan uttrycker att kompetensen är viktig, för att handledningen ska bli trovärdig. Arvid tycker att den externa handledningen erbjuder struktur och regelbundenhet som för dem varit en trygghet. Ett familjehem uttrycker att den externa handledningen ger henne större frihet att berätta och att få hjälp att gå på djupet med sig själv samt förstå hur familjehemsuppdraget påverkar dem som familj.

6.5 Analys

Familjehemmen beskriver att den externa handledaren hjälper dem att få nya perspektiv och hitta nya lösningar. Vidare menar de att den externa handledaren kan vara objektiv och att han/hon inte har någon förförståelse. Detta verkar stämma överens med den fördel, för den externa handledaren, att han/hon är utanför och fri i förhållande till alla grupper i organisationen samt ledningen. Det ger den externa handledaren större möjlighet att iaktta, förtydliga och problematisera det som verkar vara självklart. Det kan göra att de involverade blir mer medvetna om det som är svårt att se. Det finns dock en risk att den externa handledaren skönmålas av de som deltar i handledningen men kan å andra sidan anses som mer neutral och objektiv än en intern handledare (Gustle 2002).

Några av familjehemmen uttrycker att kunskapen hos handledaren är viktig, de vill att denne ska ha specialistkunskaper. Uppfattningen hos dem är att familjehemssekreterarna har en bred

kunskap men inte någon specialistkunskap, vilket de anser att den externa handledaren har. Maidment och Beddoe (2012) uttrycker att handledning i så stor utsträckning som möjligt ska ske i extern form. Fokus läggs på professionell utveckling istället för organisatorisk oro. Familjehemmen upplever att den externa handledningen med regelbundna träffar gav en bra struktur och att deras behov blev tillgodosedda, de blev varse om att handledningen främst handlade om dem själva. Familjerna beskriver att de upplever sig fria i sitt berättande för den externa handledaren, de går på djupet med sig själva och vad som kan trigga igång dem.

7. Slutdiskussion

Handledning till familjehem handlar, som vi ser det, om att vi gemensamt skapar ny förståelse och mening tillsammans med de familjer vi träffar. Där den gemensamma hållningen är att nyfikenheten och utforskandet är centralt. Som familjehemssekreterare bör vi förstå att vi inte kan inta en neutral position kring de familjehem vi arbetar med, vi är alla deltagare. Vi kan i ett handledningssammanhang aldrig medverka till att målet ska förändras i en speciell riktning utan målet ska vara att samskapa utrymme för förändring genom olika metoder och ett nyfiket arbetssätt. Många gånger har dock familjehemssekreterare en egen agenda för samtalet med familjehemmen, till exempel när denne tillsammans med barnets socialsekreterare ska planera för umgänge med barnets förälder. Syftet är sällan att vänta in familjehemmets berättelse, vilket är det som familjehemmen i fokusgrupperna förväntar sig i ett handledningssammanhang. En familjehemsmamma uttryckte i vår fokusgrupp ”*vi valde berättelsen, vi valde vad som är problemet*” i mötet med den externa handledaren. Vi upplever i likhet med forskningen (Maidment och Beddoe 2012) att familjerna behöver kunna få känna sig fria i sitt berättande och gå på djupet med sig själva och vad som kan påverka dem. Vi har också märkt från vår praktik att de handledda familjerna ibland vill ha handledning som är frikopplad från organisationens mål. Handledning till familjehemmen bör enligt oss handla om familjehemmets behov, istället för att som nu ofta fokusera på de organisationens mål.

I vår studie framkommer det att familjehemmen inte alltid vet eller förstår att familjehemssekreterare arbetar med handledning. Familjehemmen har tankar kring att

familjehemssekreterare inte har den rätta kompetensen, utan handledning kan bara erbjudas av en utbildad handledare specialiserad på familjehemsvård, anknytning och barns utveckling vilket för dem innebär en extern handledare. Det får oss att reflektera kring hur vi saluför vår profession och vilken kunskap vi besitter. Vi som familjehemssekreterare tenderar här att vara otydliga.

Kan vi handleda våra egna familjehem? Vi anser att det är möjligt, utifrån att vissa kriterier är uppfyllda. Det kan handla om den organisation vi är verksamma i och hur prioriteringar görs i organisationen. Det kan också handla om vår arbetsledning och deras tankar kring att erbjuda familjehemssekreterarna vidareutbildning i handledning samt att ta tillvara på den kompetensen. Vår uppfattning är att det behöver organiseras och planeras in mera tid och utrymme för att handleda familjehem samt att göra handledningen så extern som möjligt inom organisationen, till exempel genom att handleda varandras familjehem. Familjehemmen i studien uttrycker i själva verket ett önskemål om att vara fria i berättelsen, att deras behov behöver synliggöras mer och upplevas som betydelsefulla. De upplever ofta att andras behov kommer före, såsom barnets eller de biologiska föräldrarnas, i stödet från socialtjänsten.

Vilken betydelse har relationen mellan familjehemssekreterare och familjehemmen i ett handledningssammanhang? En god relation kan innebära fördelar utifrån att familjehemmet känner tillit till och trygghet med familjehemssekreteraren och då vågar ta upp svårigheter. Den nära relationen kan dock begränsa process och utveckling i handledningssituationen samt även göra det svårt att uppmärksamma parallellprocesser. Detta beror på att handledaren är en del av systemet och har svårigheter att se och analysera processen. Det kan också handla om den maktbalans som finns mellan familjehemssekreterare och familjehem, då familjehemssekreteraren är den som bestämmer över verklighetsbeskrivningen och beslutar om ersättningen till familjehemmet samt är den som har tillträde till organisation, kunskap och professionalitet. Det får oss att fundera över hur makten påverkar den interna handledaren och att det är av yttersta vikt att hantera makten varsamt. En omedveten maktutövning omöjliggör rollen som intern handledare.

Familjehemmen anser att stödet som socialtjänsten tillhandahåller, i form av allmän dialog och stöttning, många gånger är till god hjälp för dem. De ser dock att den arbetsbelastning

socialtjänsten har påverkar dem i uppdraget och familjehemssekreterarnas möjlighet att handleda dem. Samtliga familjer i våra fokusgrupper anser det därför nödvändigt med en ytterligare resurs, framförallt när det är kämpigt i familjen eller med det placerade barnet. Familjehemmen uttrycker att det är betydelsefullt att stödet kommer från en extern handledare, när det krisar ordentligt i familjen. Den personen befinner sig utanför organisationen och är på så sätt fristående. Den interna och externa handledningen fyller på så sätt olika funktioner. Ett dilemma är dock att möta familjehemmens behov av extern handledning, när kommunernas ekonomiska situation prioriterar annat.

En annan reflektion vi har är att familjehemmen i vissa fall måste ha inneboende resurser att själva söka stöd för att familjehemssekreteraren ska vara tillgänglig och ge dem stöd. Det bygger på att de har en god och förtroendefull relation till familjehemssekreteraren, vilket inte alltid är möjligt då det är stor omsättning på personal. Därför är detta ett utvecklingsområde där kommunerna tydligare måste saluföra att de tillhandahåller regelbundet stöd och handledning till familjehemmen.

7.1 Förbättringsområden

Som vi tidigare nämnt i MacGregors et al. studie (2006) behöver familjehem även stöd från andra familjehem. Det kan enligt studien vara till mer hjälp för familjehemmen än stödet från socialsekreteraren. I kommuner där det fanns upparbetade stödgrupper/ handledningsgrupper för familjehem att träffas i, var familjehemmen mer nöjda i rollen som familjehem.

Några av familjehemsföräldrarna som deltog i våra fokusgrupper uttrycker att de ibland söker sig till andra familjehem, för stöd. De uttrycker att ”andra familjehem vet vad det handlar om”. I boken *Möjligheter*, utvecklar Söderquist (2002) sina tankar kring grupphandledning. I boken beskrivs, att när fokus i stödet är relationer och interaktioner mellan människor, blir det naturligt att dra nytta av gruppen i handledning. Han menar att det är fördelaktigt med detta då det finns möjligheter att dra nytta av ”fler ögon och öron perspektivet”. När handledaren arbetar med någon enskild gruppdeltagare, ges möjlighet till dynamisk rörelse och modellinlärning

för gruppens övriga medlemmar. Han vill även påpeka att det även finns en ekonomisk aspekt bakom att tillhandahålla grupphandledning.

Ulf uttrycker: *“skönt att ventilera lite, man håller allt inom sig. Att träffa andra familjehem, som den här stunden, samt gått utbildningar tidigare. Vill gärna göra det mer igen. Vi har fastnat där. Det har hänt mycket under de tre åren. Man får hålla det inom sig, kan inte ventilera det med nån. Ingå i en handledningsgrupp eller utbildning.”*

Vår reflektion är att familjehemmen i grupphandledning har möjlighet att utbyta erfarenheter och stödja varandra. De kan känna igen sig i varandras berättelser och ge varandra kollegialt stöd. Familjehemmen beskriver att de blir starka tillsammans då de är i samma situation. Ibland verkar det till och med som att de har mer stöd och nytta av varandra än av socialtjänsten.

Litteraturlista

- Andersen, Tom. 2011. *Reflekterande processer: samtal om samtal om samtalen*. Lund: Studentlitteratur
- Austerberry, Helen. 2013. Foster carers and family contact: foster carers' views of social work support. *Adoption & Fostering* 37 (2): 116-129.
- Bryman, Alan. 2011. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Collste, Göran. 2010. *Inledning till Etiken*, Lund: Studentlitteratur
- Egelund, Tine och Kvilhaug, Anita. 2001. Supervisionens organisering. *Socialvetenskaplig Tidskrift* (3): 180-2001.
- Gustle, Lars. Henry. 2002. Att vara internhandledare. I Martin, Söderquist (Red.). *Möjligheter:Handledning och konsultation i systemteoretiskt perspektiv*. Smedjebacken: Mareld.
- Hofsten, Gudrun och Sundberg, Eva Marie. 2006. Handledning- ett möte mellan professionella. I Björn Wrangsjö (Red.). *Utforska tillsammans:Handledande förhållningssätt*. Smedjbacken: Mareld.
- Hudson, Pete och Levasseur, Karine. 2002. Supporting Foster Parents: Caring Voices. I *Child Welfare* 81 (6): 853-877.
- Hårtveit, Håkon., Jensen, Per. 2012. *Familjen plus en*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Sam., Lilja, John., Mannheimer, Katarina. 2005. *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindberg, Börje. 2003. *Stöd och handledning i familjehemsvård: erfarenheter och goda råd*. Stockholm: Gothia
- Lundsbye, Maths. 2010. *Familjeterapins grunder; ett interaktionistiskt perspektiv, baserat på system-, process- och kommunikationsteori*. Stockholm: Natur och Kultur
- MacGregor, Tracy E., Rodger, Susan., Cummings, Anne L., Leschied, Alan W. 2006. The Needs of Foster Parents: A Qualitative Study of Motivation, Support and Retention. *Qualitative Social Work* 5 (3): 351-368.
- Maidment, Jane och Beddoe, Liz. 2012. Is Social Work Supervision in “Good Heart”? A Critical Commentary. *Australian Social Work* 65 (2): 163-170.

- Moltke, Hanne V och Molly, Asbjörn. 2011. *Systemisk coaching. En grundbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Payne, Malcolm. 2005. *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Skau, Greta Marie. 2015 *Mellan makt och hjälp*. Stockholm: Liber.
- SFS 2001:937. *Socialtjänstförordningen*.
- Smith, Martin. 2000. Supervision of fear in social work. A re-evaluation of reassurance. *Journal of Social Work Practice: Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community* 14 (1): 17-26.
- SOSFS 2012:11. *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende*.
- Starrin, Bengt. 2006. Makt och socialt arbete. I Anna Meeuwisse., Hans Swärd och Sune Sunesson (Red.). *Socialt arbete, en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur.
- Wibeck, Victoria. 2010. *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wrangsjö, Björn. 2006. *Utforska tillsammans. Handledande förhållningssätt*. Smedjebacken: Mareld.
- Wåhlander, Eva. 1990. *Familjehem- stöd och hjälp*. Stockholm: Stockholms Socialförvaltning.

Elektroniska källor

- Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Stockholm: Vetenskapsrådet <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad 17-02-03)
- Lukenda, Darja., Slottner – Seholm, Sofia. (2014). *Det innebär inte bara att få ett barn, utan det innebär så mycket mer*. Göteborgs universitet. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/37551/1/gupea_2077_37551_1.pdf (Hämtad 17-02-09)

Bilaga 1. Informationsbrev till dig som är familjehem

Vi är tre familjehemssekreterare som går en fortbildning för familjehemssekreterare, med fokus på handledning av familjehem, via Göteborgs universitet. Som en del av utbildningen ingår att skriva ett paper - en mindre uppsats. Vi har intresserat oss för stöd till familjehem. Det har medfört att vi vill göra en undersökning där vi önskar ert deltagande i en s.k. fokusgrupp. En fokusgrupp är en diskussionsgrupp på cirka sex deltagare, där ni som deltagare diskuterar ett aktuellt ämne med varandra, och ger varandra perspektiv på ämnet. Samtalet styrs av frågor och teman och leds av en samtalsledare.

Det ämne vi är intresserade av är vilken typ av handledning familjehem behöver och vad som kan vara en hjälp i familjehemsuppgiften. Handledning/ stöd kan utföras av familjehemssekreteraren men även av en extern handledare. Vi vill undersöka vilka fördelar respektive nackdelar ni som familjehem ser i extern respektive intern handledning. D.v.s. handledning av någon som kommer utifrån eller av en anställd inom organisationen, vanligtvis familjehemmets familjehemssekreterare.

Fokusgruppens samtal kommer att spelas in och anteckningar kommer att göras för att underlätta och för att säkerställa att det du säger blir rätt återgivet. Samtalet kommer pågå max 1,5 timme. Gruppen omfattas av sekretess (fingerade namn och situationer så långt det är möjligt). Studiens slutrapport kommer publiceras via Göteborgs universitet. När slutrapporten är klar kommer allt material att slängas/raderas.

Det är frivilligt att delta i vår studie och ni kan när som helst avbryta ert deltagande.

Vi ser fram emot att träffa er!

Vänligen!

Maria Kangeryd

Familjehemssekreterare, Jönköpings kommun

maria.kangeryd@jonkoping.se, 036-106847

Caroline Andersson

Familjehemssekreterare, Vetlanda kommun

caroline.andersson@vetlanda.se, 072-7441880

Anna Zetterstedt

familjehemssekreterare, Vetlanda kommun

anna.zetterstedt@vetlanda.se, 076-7856203

Bilaga 2. Intervjuguide

Introduktionsfrågor

- Hur länge har ni varit familjehem?
- Hur många barn har ni haft placerade?
- Hur länge har ni deltagit i handledning?
- Vilken form av handledning har ni haft?

Nyckelfråga 1: Vad är er uppfattning av stöd i form av handledning?

- Vad betyder handledningen för er?
- Vad är det viktigaste för er när ni får handledning?
- Vad är det som är stödjande i handledning?
- Vad är bra och vad är mindre bra?
- På vilket sätt hjälper handledningen er i ert uppdrag?

Nyckelfråga 2: Finns det skillnader mellan intern handledning och extern handledning?

- Har det någon betydelse om handledaren kommer från kommunens familjehemsvård eller är en extern, utifrån kommande handledare?
- Finns det några skillnader, i så fall vilka är de?
- Kan familjehemmets familjehemssekreterare handleda er som familjehem?
- Vad behöver familjehemmets familjehemssekreterare främst tänka på vid handledning?
- Fördelar/nackdelar?
- När har ni extern handledning, hur ofta, formerna, lokal, hjälpmedel etc.?
- När har ni intern handledning, hur ofta, formerna, lokal, hjälpmedel etc.?
- Fördelar/ negativt med extern handledning?
- Fördelar/ negativt med intern handledning?